

Filozofie za horizontem událostí

studentská konference
(FZHU2023)

15. listopadu 2023
(Brno)

Sborník abstraktů

MUNI Katedra
filozofie
ARTS

Neoliberalismus pod kůží: Tělo jako nástroj systémové kritiky

Mgr. Darja Dočekalová
Katedra filozofie, FF UP
docekalova.d@email.cz

Formování lidského těla, psychofyzické jednoty, kterou jsme a kterou disponujeme, je záležitostí odehrávající se na pomezí mezi faktory biologickými, sociálními a historickými, ale také v rámci působení faktorů a vztahů mocenských. Cílem přednášky bude nejprve představení způsobů, jakými je lidské tělo materializováno soudobými mocenskými vztahy neoliberalismu, tj. převládajícího společenského řádu, ve kterém dochází k masivnímu pronikání (kapitalistické) ekonomiky do všech oblastí lidského života. Neoliberální člověk – *homo oeconomicus* coby hyper produktivní a individualistický jedinec bude během přednášky odhalen jako iluze. Široké spektrum zkušeností lidských těl žijících v neoliberalismu se zároveň ukáže být vhodným nástroj systémové kritiky.

Neoliberální kapitalistický systém navenek nepřipouští jinou tělesnou zkušenost než tu vlastní zdravému a individualizovanému jedinci. Neoliberalismus popírá existenci těl rodících, pečujících i těl disablovaných. Tato exkluze se projevuje jednak na základě zneuznání široké škály lidských činností jako práce per se, ale také skrze vytváření a udržování kulturních referencí. Dalším z projevů je pak globálně narůstající prekarizace a umenšování sociálních jistot napříč globálně propojeným světem. Kapitalismus je však ve skutečnosti na neplacené či podhodnocené práci ženských a pečujících těl, stejně jako na jejich konzumerismu, jež sám pěstuje, bytostně závislý. Těla žijící v soudobé realitě se tak stává těly schizofrenními, neboť jsou na jedné straně vystaveny nárokům na produktivitu a sebe zodpovědnost, na straně druhé jim sociální realita, ve které jsou jejich těla a práce podhodnoceny, přímo znemožňuje těmto nárokům dostát. (Brown, 2015)

Klíčová slova: tělesnost, homo oeconomicus, neoliberalismus

Reference:

Brown, W. (2015). *Undoing the demos: Neoliberalism's stealth revolution*. Zone books.

Federici, S. (2012). *Revolution at point zero: Housework, reproduction, and feminist struggle*. PM Press ; Common Notions : Autonomedia ; Turnaround [distributor].

Foucault, M. (2009). *Zrození biopolitiky: Kurz na Collège de France (1978-1979)* (M. Senellart, Ed.; P. Horák, Přel.). Centrum pro studium demokracie a kultury (CDK).

Harjunen, H. (2017). *Neoliberal bodies and the gendered fat body*. Routledge Taylor & Francis group.

Mitchell, D. T., & Snyder, S. L. (2015). *The biopolitics of disability: Neoliberalism, ablenationalism, and peripheral embodiment*. University of Michigan press.

Permakultura jako negantropie: Interpretace alternativního zemědělství perspektivou Bernarda Stieglera

Mgr. Karel Němeček
Katedra sociologie, FSS MU
471344@mail.muni.cz

Konferenční příspěvek se věnuje permakultuře jako negantropické činnosti. Vychází ze širšího empirického výzkumu, ovšem soustředí se primárně na filozofický koncept, se kterým výzkum pracoval. Cílí na představení negantropie českému publiku a její rozvinutí skrz permakulturu. Negantropie je pojmem francouzského filozofa techniky Bernarda Stieglera. Pro Stieglera (2018) koncept představuje žádoucí typ lidské činnosti, který vede k dočasnému od/posunutí entropického rozpadání systémů, tedy k negativní entropii (*negentropii*). Na základě interpretace textů o permakultuře ukazují, že permakulturní přístup k zemědělství představuje právě takovou činnost. Permakultura označuje zemědělství zaměřené na udržitelnou simulaci ekosystémů, usilující o zvýšení biodiverzity i holistickou integraci s okolním prostředím, ne primárně o maximalizaci úrody. Takový systém pak zůstává otevřen i vznikání za horizontem událostí – zde chápánem jako horizont očekávatelného, respektive dohlédnutelného. Právě otevřenost náhodnému a nečekanému vznikání poskytuje větší prostor pro adaptabilitu a flexibilitu. Tím jednak stojí v protikladu k monokulturnímu zemědělství, jenž představuje snahu o plnou kontrolu i potlačení dopadů externalit, a jednak zadržává základ pro *différance* (posunutí zrozdílněním), nutnou podmínku *negentropie*. Stručně, hyper-moderní systémy maximalizující kontrolu, jichž je monokulturní zemědělství příkladem, podle Stieglera *différance* zkratují, čímž vlastně blokují systémovou revitalizaci jednotlivěním – adaptivním vývojem překračujícím horizont očekávatelného. Taková revitalizace ale právě skýtá potenciál pro dočasnou *negentropickou* rezistenci. Systém, který ji blokuje, proto působením entropie nutně postupně degeneruje a rozptyluje se. Permakulturní principy pak mohou představovat recept na vzdor proti takovému vývoji. Srovnáním textů o permakultuře se Stieglerovým uvažováním o *negantropii* ukážu, jak permakultura představuje vhodnou ilustraci *negantropické* činnosti. Tím chci koncept jednak rozvinout a vysvětlit, jednak i permakulturu teoreticky uchopit.

Klíčová slova: permakultura, negantropie, Bernard Stiegler, zemědělství, *différance*

Reference:

- Mollison, B. (1979). *Permaculture Two: Practical Design for Town and Country in Permanent Agriculture*. Tagari Books.
- Mollison, B. & Holmgren, D. (1990). *Permaculture One: A Perennial Agriculture for Human Settlements*. (5th ed.). Tagari Publications,
- Stiegler, B. (1998). *Technics and Time 1: The Fault of Epimetheus*. Stanford University Press.
- Stiegler, B. (2018). *The Neganthropocene*. Open Humanities Press.
- Stiegler, B. (Ed.). (2021). *Bifurcate: There is No Alternative*. Open Humanities Press.

Hermeneutika a interpretační nespravedlnost

Mgr. et Mgr. Martin Dominik
Katedra filozofie, FF MU
martin.dominik@mail.muni.cz

Hermeneutika je umění rozumění. Zabývá se jazykem a tradičně hledá způsob, jak má interpret nalézt správný význam. Má sloužit jednotlivci k tomu, aby správně porozuměl. Je tedy individualistická.

Rozumění a jazyk jsou ale intersubjektivní a slouží praktickému společenskému cíli. Jsou nezbytné pro spolupráci hypersociálních lidí, která je běžně zajištěna skrze jazykovou interakci. Ta se odehrává mezi aktéry, jejichž vztah je nasycen mocí a ovlivněn společenskými a morálními normami, včetně předsudků. Rozumění jimi může být negativně ovlivněno a může být také zraňující a nespravedlivé. V tomto ohledu vycházím z prací Fricker, Mediny, Posey a dalších o hermeneutické nespravedlnosti.

Hermeneutická nespravedlnost spočívá v tom, že určitá významná oblast sociální zkušenosti je z důvodu hermeneutické marginalizace zastřena kolektivnímu porozumění (Fricker, 2007). Brání sdílenému rozumění a zbavuje subjekt i sebe porozumění (Fricker, 2007). Subjekt je umlčován, nepochopen nebo marginalizován (Medina, 2017). Nespravedlnost ovlivňuje samotnou konstituci subjektu, který bojuje o uznání (Honneth, 1995). V radikálních případech může vést až k hermeneutické smrti (Medina, 2017). Marginalizovaní musí navíc vykonat více epistemické práce než příslušníci dominantní skupiny (Posey, 2021). Hermeneutická nespravedlnost je nejen epistemickou, ale i morální křivdou.

Jelikož je předmětem mého zájmu vlastní hermeneutika, činím oproti uvedeným autorům posun v perspektivě. Abych ho nezastíral, používám termín *interpretační nespravedlnost*. Ta nastává při interpretaci řeči. Nad rámec dosavadní literatury tvrdím, že interpretační nespravedlnost je možné pojímat obecněji, nejen ve vztahu marginalizovaných a dominantních skupin.

Domnívám se, že tradiční přístup k interpretaci je nedostatečný. Hermeneutika by měla zohledňovat rovněž sociální dimenzi rozumění. Aby čelila nespravedlnosti, měla by být ctnostná v morálním i epistemickém smyslu.

Klíčová slova: hermeneutická nespravedlnost, interpretační nespravedlnost, interpretace, ctnostná hermeneutika

Reference:

- Fricker, M. (2007). *Epistemic injustice: power and the ethics of knowing*. Oxford University Press.
- Honneth, A. (1995). *The struggle for recognition: the moral grammar of social conflicts*. Polity Press.
- Kidd, I. J., Medina, J., & Pohlhaus, G. M. (2017). *The Routledge handbook of epistemic injustice*. Routledge, Taylor & Francis Group.
- Medina, J. (2013). *The epistemology of resistance: gender and racial oppression, epistemic injustice, and resistant imaginations*. Oxford University Press.
- Posey, K. (2021). *Centering Epistemic Injustice*. Rowman & Littlefield.

Jazykové modely z hlediska vybraných teorií interpretace

Mgr. Tereza Matějková
Katedra filozofie, FF ZČU
matejkot@kfi.zcu.cz

Příspěvek se zaměří na jazykové modely, schopné generovat texty lidské úrovně, v souvislosti s vybranými teoriemi interpretace z hlediska autorské intence. Jazykové modely se stávají stále důležitějšími nástroji a ovlivňují mnoho výzkumných oblastí. Kromě nástroje je můžeme vnímat také jako „umělé autory“.

Jazykové modely narozdíl od lidských autorů postrádají autorské intence, místo kreativity operují na základě pravděpodobností a kombinatoriky, a místo životních zkušeností čerpají z velkého množství textových dat.

Pojetí jazykových modelů jako samostatných autorů může podpořit nebo naopak popírat některé teorie interpretace.

Jednou z nejznámějších teorií interpretace je přístup Rolanda Barthesa (2006), který ve svém díle navrhuje nahradit autora pouhým skriptorem (pisatelem). Skriptor je pouze jakýsi zapisovatel bez jakéhokoli osobního hlasu. Jeho původ je v řeči samé. Vzniklý text je pak podle Barthesa „tkanivem citací“, které pochází z nejrůznějších kulturních zdrojů. Veškerou interpretační zodpovědnost přikládá čtenáři, který je prostorem, jež drží pohromadě všechny stopy, z nichž je text vytvořen.

Je tedy možné říci, že jazykové modely zapadají do teorie Rolanda Barthesa, konkrétně do role scriptora, protože jazykové modely jsou natrénovány na obrovském množství textů z různých kulturních zdrojů vytváří texty bez jakéhokoli osobního hlasu či záměru. Veškerá interpretace textu tak závisí na čtenáři.

Na druhé straně teorie mimesis v podání Ericha Auerbacha (1998) tvrdí, že z výrazových prostředků použitých v textu můžeme usuzovat na autorovu dobu a na jeho intenci. Je otázka, zda takto můžeme postupovat u textů vytvořených umělou inteligencí. Můžeme však vidět paralelu v jiném aspektu Auerbachova přístupu, a to v nárocích na čtenáře. Auerbach rozlišuje dva styly napodobování, styl homérský a styl biblický. Biblický styl je charakterizován útržkovitostí, mnohoznačností, minimalistickým popisem událostí. Role ve vykládání významu textu v těchto případech připadá čtenáři a autor zůstává pouze tím, kdo zvolil daný styl. V tomto aspektu Auerbachova přístupu můžeme vidět paralelu s jazykovými modely podobně jako v Barthesově případě.

Klíčová slova: jazykové modely, umělá inteligence, teorie interpretace, Auerbach, Barthes

Reference:

Barthes, R. (2006). *Smrt autora*. Aluze: časopis pro literaturu, filosofii a jiné. Olomouc: Univerzita Palackého, vol. 10, no. 3, s. 75-77.

Auerbach, E. (1998). *Mimesis: zobrazení skutečnosti v západoevropských literaturách*. Praha: Mladá fronta. ISBN 80-204-0738-3

Piorecký, K; Husárová Z. (2019). *Tvořivost literatury v éře umělé inteligence*. Česká Literatura 2.

Dale, R. (2021). *GPT-3: What's it good for?*. Natural Language Engineering, vol. 27, no. 1, s. 113-118.

Syntetické pojetí mysli

Představení návrhu speciální kognitivní architektury určené pro oblast obecné umělé inteligence

Mgr. Jan Fršlínek

Katedra filozofie, FF ZČU, Ústav filozofie a religionistiky, FF UK

Jan.Frslinek@seznam.cz

Konferenční příspěvek představuje výzkum probíhající v rámci přípravy disertační práce s názvem *The Conception of a Synthetic Mind* (Koncepce syntetické mysli).

Cílem výzkumu je vytvořit nový teoretický rámec pro chápání lidské mysli, zejména perceptivních procesů a dále navrhnout schéma odpovídající kognitivní architektury. Přípravovaná architektura je zaměřena primárně na modelování perceptivních procesů a je ukotvena ve filosofii Davida Huma, E. Husserla a v jejich pojetí vnímání. Architektura je koncipována tak, aby byla v budoucnu potenciálně rozšiřitelná i o úroveň modelující též další aspekty mysli, zejména vyšší kognitivní schopnosti.

První vrstva kognitivní architektury je sestavena na základě interpretace Humova díla *Pojednání o lidské přirozenosti* (Hume & Norton, 2000), které je analyzováno s ohledem na moderní diskuse v oblasti kognitivních věd a obecné umělé inteligence. První úroveň architektury lze charakterizovat jako atomistickou, empiristickou, asociacionistickou a vyznačující se *bottom-up* přístupem k utváření mentálních reprezentací (Fodor, 2005).

Druhá vrstva navrhované architektury je konstruována na základě Husserlova pojetí pasivních a aktivních syntéz (Husserl & Fleischer, 1966). Jejím účelem je řešení teoretických i praktických problémů spojených s rozpoznáváním objektů, které jsou vnímány v reálném čase.

V příspěvku je tedy argumentováno pro konkrétní obohacení aktuálních diskusí v oblasti kognitivních věd a obecné umělé inteligence relevantními aspekty teorií D. Huma a E. Husserla. Ty mohou dle názoru autora při správném použití pomoci vyřešit řadu teoretických i praktických problémů, které souvisí s modelováním mentálních procesů (Dreyfus 1992). Navrhované pojetí mysli, v jehož prospěch je v příspěvku argumentováno lze chápat jako typ reprezentační teorie mysli, na jejímž základě bude možné postupně vybudovat širší počítačový model lidské mysli s reálným praktickým využitím.

Klíčová slova: Mysli, perceptivní procesy, Hume, Husserl, obecná umělá inteligence

Reference:

Dreyfus, H. (1992). *What Computers Still Can't Do: A Critique of Artificial Reason*. The MIT Press

Dreyfus H. & Hall, H. (1982). *Husserl, Intentionality, and Cognitive Science*. The MIT Press Fodor, J. (2005). *Hume variations*. Clarendon Press

Hume, D. & Norton, D. (2000). *A Treatise of Human Nature*. Oxford University Press

Husserl, E. & Fleischer, M. (1966). *Analysen zur passiven Synthesis: Aus Vorlesungs- und Forschungsmanuskripte*. Martinus Nijhoff

Problém sľubu podľa Dante Alighieriho a Tomáša Akvinského (porovnanie a presah do súčasnosti)

Mgr. Martin Borovjak
Katedra filozofie a religionistiky, TF JČU
borovm12@tf.jcu.cz

Cieľom príspevku je porovnanie koncepcií sľubu u Dante Alighieriho a Tomáša Akvinského. V oboch prípadoch ide o sľub daný Bohu, ktorý však možno chápať aj v širšom zmysle. U Danteho tento problém vyvstáva v *Božskej komédii*, konkrétne v *Raji*, v prípadoch ľudí, ktorí nedodrжали sľub, no nie vlastnou vinou (*Par.* III–V). Rozvíja otázky dobrovoľného a nedobrovoľného konania, slobodnej vôle a miery osobnej zodpovednosti v podobne komplikovaných prípadoch. Okrem Aristotelovej *Etiky Nikomachovej* (EN III, 1, 1109b–1110b) vychádza Dante aj z Akvinského myšlienok zo *Sumy teologickej* (ST II-II, q.88). Napriek určitým spoločným východiskám, ktoré Dante s Akvinským zdieľa, existujú aj rozdiely: Akvinský totiž tvrdí, že konanie pod záväzkom sľubu je vždy lepšie než konanie bez takéhoto záväzku, čo Dante takto explicitne nezdôrazňuje. Výrazným spoločným znakom je okrem zdieľanej aristotelovsko-tomistického metafyzického rámca predovšetkým chápanie sľubu ako dobrovoľného zaviazania sa a slobodného (čiastočného) obmedzenia vlastnej slobodnej vôle. V novovekej filozofii dochádza k naturalistickému obratu, ktorý zasiahol aj chápanie slobodnej vôle a umožnil vznik jej kompatibilistického chápania (Pink, 2004), teda čiastočného (a potažmo aj úplného) pripustenia determinizmu (ktorý do tej doby vyvstával len v podobe Božieho pred-poznania a všemocnosti). V prípade chápania sľubu sa tento posun prejavil vo vzniku konvencionalistických koncepcií (Habib, 2022), teda upustenia od chápania sľubu ako substancie (v duchu aristotelovsko-tomistickej metafyziky) a jeho stotožnením s určitým typom konvencie. V súčasnosti existuje celé spektrum prístupov k problému sľubu, ktorých spoločným menovateľom je inklinácia k znižovaniu miery zodpovednosti aktéra a hľadania možných „únikových ciest“ ako reakcie na prevládajúci determinizmus. Predmoderný prístup Danteho a Akvinského do týchto debát opätovne vnáša akcent na slobodnú vôľu, apológiu dobrovoľného zaviazania sa a chápania sľubu ako cnostného aktu.

Kľúčové slová: Dante, Akvinský, sľub, slobodná vôľa

Referencie:

- ALIGHIERI, D. (2019). *Božská komédia*. Preložili J. Felix a V. Turčány. Trnava: Spolok svätého Vojtecha.
- AQUINAS, T. (1947). *The Summa Theologica*. Translated by Fathers of the English Dominican Province. Benziger Bros. Dostupné na: <https://isidore.co/aquinas/summa/index.html>.
- ARISTOTELES (1937). *Etika Nikomachova*. Preložil A. Kříž. Praha: Jan Laichter.
- PINK, T. (2004). *Free will: a very short introduction*. New York: Oxford University Press.
- HABIB, A. (2022). *Promises*. In: *The Stanford Encyclopedia of Philosophy*. Dostupné na: <https://plato.stanford.edu/archives/win2022/entries/promises/>

The Platonic Search for Value in J. Pieper and J. Patočka

M.A. Joshua Keatley
Katedra filozofie a religionistiky, TF JČU
keatlj00@tf.jcu.cz

It may appear incongruous to suggest that the traditional Thomist Josef Pieper and the well-known Czech phenomenologist Jan Patočka share a common philosophical project, but a closer study shows a significant point of convergence in the development of a contemporary form of Platonism with a distinctively ethical bent. The aim of my paper is to consider how Pieper and Patočka seek to revitalize the ancient concern for "the care of the soul" in what may be described as a metaphysical way of thinking through the question of value in the world of lived experience. What I wish to propose is that the "negative Platonism" of Patočka provides an apt counterpart to Pieper's "positive Platonism," so that the ability to freely critique substantive conceptions of value turns out to be a necessary condition for thinking which remains open to what I. Murdoch describes as "the sovereignty of the good over other concepts" (Murdoch 2014: 76).

Keywords: Jan Patočka, Josef Pieper, Value Theory, Platonism, Care of the Soul.

References:

- Aertsen, Jan. *Medieval Philosophy and the Transcendentals: The Case of Thomas Aquinas*. (1996). E.J. Brill.
- Amason, Johann P. "The Idea of Negative Platonism: Jan Patočka's Critique and Recovery of Metaphysics." (2007). *Thesis Eleven*, No. 90: 6-26
- Evink, Eddo. "The Relevance of Patočka's 'Negative Platonism,'" *Jan Patočka and the Heritage of Phenomenology: Centenary Papers*. Ed. Ivan Chvatík. (2011). Springer Science.
- Findlay, Edward F. *Caring for the Soul in a Postmodern Age: Politics and Phenomenology in the Thought of Jan Patočka*. (2002). State University of New York Press.
- Franek, Juan F. "The Platonic Inspiration of Pieper's Philosophy," *A Cosmopolitan Hermit: Modernity and Tradition in the Philosophy of Josef Pieper*. Ed. Bernard N. Schumacher. (2009). Catholic University of America Press.
- Heidegger, Martin. *Being and Time*. Trans. Joan Stambaugh. (1996). State University of New York Press.
- Koci, Martin. *Thinking Faith after Christianity: A Theological Reading of Jan Patočka's Phenomenological Philosophy*. (2020). State University of New York Press.
- Murdoch, Iris. *The Sovereignty of Good*. (2014). Routledge.
- Patočka, Jan. "Negative Platonism," *Jan Patočka: Philosophy and Selected Writings*. Trans. Erazim Kohák. (1989). Chicago University Press.
- Plato and Europe*. Trans. Petr Lom (2002). Stanford University Press.
- Pieper, Josef. "The Platonic Idea of History," *For the Love of Wisdom: Essays on the Nature of Philosophy*. Trans. Roger Wasserman. (2000). Ignatius Press.
- "The Philosophical Act," *Leisure: The Basis of Culture*. Trans. Gerlad Malsbury. (1998). St. Augustine's Press.
- Enthusiasm and Divine Madness*. Trans. Richard and Clare Winston. (2000). St. Augustine's Press.
- The Platonic Myths*. Trans. Dan Farrelly. (2010). St. Augustine's Press.
- "Reality and the Good," *The Truth of Ali Things*. Trans. Stella Lange. (1989). Ignatius Press.
- The Dialogues of Plato in Five Volumes*. Trans. Benjamin Jowett. (1892). Oxford University Press.
- Scheler, Max. *On Feeling, Knowing, and Valuing: Selected Writings*. Trans. Harold J. Bershady. (1992). University of Chicago Press

Sociální sítě jako narativní technologie

Mgr. Jakub Peloušek
Katedra filozofie, FF MU
pelousek@mail.muni.cz

Cílem příspěvku je představit koncept narativních technologií a poukázat na možné problémy při aplikaci na sociální sítě. Ty můžeme považovat za technologii, jestliže se jedná o tzv. social networking sites, neboli online digitální sociální sítě, jež se objevily s rozvojem Webu 2.0. V kontrastu proti nim stojí původní koncept sociálních sítí, jakožto deskriptivní vizualizace vztahů jedince (ega) s ostatními lidmi, který se začal používat v 50. letech minulého století k vyplnění mezery mezi vztahy mezi jedinci a komunitou.

V úvodu prezentace stručně vymezím některé pojmy a konceptuální předpoklady, jako již výše zmíněnou sociální síť nebo koncept narativu a narativní identitu. Za důležité považuji zpřesnění pojmu narativ, protože se v současné době používá poměrně široce, což může vést k nechtěnému posunu v jeho významu.

V první části příspěvku představím obecný koncept narativních technologií, na což posléze navážu v druhé části, v níž se zaměřím na jeho rozpracování Markem Coeckelberghem. Coeckelbergh je jedním z hlavních proponentů užití konceptu narativu ve filozofii technologií. Ve třetí části aplikuji Coeckelberghův koncept narativních technologií na sociální sítě a poukážu na určité problémy plynoucí z tohoto užití.

Jeden z těchto problémů je ve dvojaké narativní povaze některých sociálních sítí (např. Facebook, Instagram), které nelze považovat pouze za médium umožňující propojení lidí a sdílení informací, ale je nutné poukázat také na aktivní roli těchto sítí ve vytváření narativů. Z toho důvodu je nutné rozlišovat mezi *narativními technologiemi 1* jakožto technologiemi, které vytvářejí či spoluvytvářejí narativy, a *narativními technologiemi 2* ve významu, s nímž pracuje Coeckelbergh, kdy tyto technologie ovlivňují naše osobní narativy.

Klíčová slova: narativ, filozofie technologií, narativní technologie, Ricoeur

Reference:

Bal, M. *Narratology: An Introduction to the Theory of Narrative*. Toronto: University of Toronto Press. 1997.

Coeckelbergh, M. – Reijers W., Narrative Technologies: A Philosophical Investigation of the Narrative Capacities of Technologies by Using Ricoeur's Narrative Theorys. *Hum Stud*, č. 39, 2016, s. 325–346

Kaplan, D. M. Paul Ricoeur and the Philosophy of Technology. *Journal of French and Francophone Philosophy*, r. 16, č. 1, 2006, s. 42–56.

White H. *The Content of the Form*. London: The Johns Hopkins University Press. 1987.

Na horizontoch dejín: Condorcet a transhumanisti

Mgr. Patrícia Dudíková
Katedra filozofie, FF MU
patriciadu@mail.muni.cz

Transhumanizmus pojednáva o možnostiach využitia súčasných, ale najmä budúcich technológií a ich vplyvu na človeka a spoločnosť. Základ týchto úvah však často tvoria idey, ktoré nie sú v dejinách filozofie ničím novým ani prelomovým. Samotní transhumanisti sa hlásia k odkazu osvietenstva a jeho princípom pokroku, individualizmu a racionality.

Jeden zo styčných bodov transhumanizmu a osvietenstva nachádzame aj v teóriách z oblasti filozofie dejín. Konferenčný príspevok sa zameria na porovnanie transhumanistických úvah s filozofiou dejín jedného z francúzskych osvietenských mysliteľov – markýza de Condorceta, ktorú predstavil v diele *Náčrt historického obrazu pokroků lidského ducha* (1795). Príspevok poukáže na silnú podobnosť medzi týmito teóriami. Zameria sa na niekoľko spoločných aspektov – pokrok, rovnosť, slobodu, a vylepšovanie človeka. Na základe tohto porovnania je možné tvrdiť, že v oblasti filozofie dejín sa transhumanizmus nedokázal vymaniť z univerzalistických a zjednodušujúcich historických teórií reagujúcich na stratu náboženského *telos*, ktoré boli typické pre osvietenstvo. Podobne ako Condorcetova, ponúkajú aj tie transhumanistické teórie optimistické vízie budúcnosti ale aj povzbudivé vysvetlenia vzniku človeka a spoločnosti, ktoré tieto vízie ešte umocňujú. Dochádza však k zmene kontextu a hlavné slovo preberajú moderné technológie a s nimi súvisiaci futurizmus.

Nepôvodnosť myšlienok transhumanistických teórií však nie je nutné chápať ako problematickú. Avšak samotné filozofie dejín boli od osvietenstva podrobené mnohej kritike – typicky možno namietat' proti univerzálnemu pojatiu dejín, špekulatívnosti, determinizmu a ďalším. Takúto kritiku je však možné uplatniť aj na transhumanistické teórie dejín, čo sa javí ako problematické, ak si chce transhumanizmus nárokovať miesto nielen v súčasnej filozofii ale aj v socio-kultúrnej sfére ako spoločenské hnutie.

Kľúčové slová: transhumanizmus, filozofia dejín, Condorcet, osvietenstvo

Referencie:

CONDORCET. *Náčrt historického obrazu pokroků lidského ducha*. Praha: Academia. 1968. 219 s.

KURZWEIL, Raymond. *The Singularity Is Near: When Humans Transcend Biology*. London: Duckworth Overlook. 2008. 663 s. ISBN 978-0-7156-3938-2.

MORE, Max. VITA-MORE, Natasha (eds.). *The Transhumanist Reader*. West Sussex: John Wiley & Sons. 2013. 460 p. ISBN 978-1-118-33431-7.

PERINETTI, Dario. Philosophical Reflection on History. In: *The Cambridge History of Eighteenth-Century Philosophy*. Knud Haakonssen (ed.). New York: Cambridge University Press. 2006. s. 1107-1140. ISBN 978-0-521-41854-6.

Budoucnost filosofie: Filosofie nad horizontem událostí

Mgr. MUDr. Jan Greguš
Katedra filozofie, FF MU
jangregus@seznam.cz

Jaké jsou hranice filosofie? Co do ní patří a co ne? Pregnantněji vyjádřeno, co filosofie ještě je a co už není, respektive co filosofie už je a co ještě není? Existují mnozí, kteří si kladou otázky po podstatě, ale i po MNOŽSTVÍ filosofie: Je to filosofie? Je jí tam dost? Nebo málo? Nebo vůbec?

Dějiny filosofie nám ukazují, že co mnozí považovali za filosofii, jiní ihned odmítli. A co jiní přijímali, odmítli ti první, respektive ti třetí. Filosofie řešila v průběhu svých dějin různé kategorie (obsah) různými způsoby (forma, metoda). Někdy má kritika údajné nefilosofičnosti povahu útoku na obsah (toto téma není filosofické), jindy na formu, metodu (tato forma je nepřijatelná, tato metoda není filosofická). V případě prvního si musíme klást otázku, proč jedno téma filosofické je, může být, a jiné nikoliv. V případě druhém si musíme klást otázku, zdali klasická, všeobecně uznávaná díla filosofie mohou být stále uznávána, když hodnocena dnešní rigidní akademickou metodou, jako filosofická, nebo odmítnuta jako nefilosofická? Nebo je to jen uplynulý čas, který jí garantuje její filosofičnost? Pak by se ale filosofie mohla dostat do hypotetické paradoxní situace, že Nietzsche a jeho *Tak pravil Zarathustra* by za filosofa a filosofické dílo považováni byli, kdežto Nietzsche junior a jeho *Tak pravila Zarathustrova žena* by byli odmítnuti. Pokud ale budou filosofové nadále některé obsahy, formy a metody vylučovat jako nefilosofické, hrozí nebezpečí, že filosofům a filosofii zůstane navzdory Marxově *11. tezi o Feuerbachovi* marginální vliv na společnost a SKUTEČNOST.

Horizont událostí je ve fyzice, resp. astrofyzice, plocha v časoprostoru, která existuje okolo černé díry a která představuje nejzazší hranici, odkud může uniknout elektromagnetické záření, tj. světlo, a tedy i informace, směrem k pozorovateli vně černé díry. Z pod horizontem událostí již nemůže uniknout žádná hmota, záření, a tedy ani informace, a tak ovlivnit pozorovatele mimo černou díru.

Filosofický horizont událostí představuje hranici, za kterou filosofie nemůže ovlivnit nefilosofy. Metaforicky lze říci, že to je gravitace filosofického myšlení, která drží v černé díře filosofie určitá témata, ale – v protikladu k černé díře fyziky – odpuzuje, ba přímo ze sebe vyvrhuje jiná témata. To je však na škodu především samotné filosofii. Pakliže otázkou, kterou budeme řešit, je otázka, co je, co není, ale především, co bude filosofie, tedy filosofii budoucnosti či BUDOUCNOST filosofie, musíme se zamyslet, zdali je to filosofie nad či pod horizontem událostí. Autor tohoto příspěvku tvrdí, že budoucnost filosofie je za hranicemi filosofie, tedy nad horizontem událostí. Takováto filosofie ale musí být sebevědomější a přisvojit si jiná než

„klasická“ témata, musí být otevřená novým obsahům, novým, ale i STARÝM formám, které dnešní rigidní akademická filosofie odmítá. Zároveň by se filosofie, by neskončila pod filosofickým horizontem událostí, tedy situaci, kdy bude řešit věci, které neovlivní jiné, neměla akademicky uzavírat, ale angažovat se i v mimouniverzitní a komerční sféře a nebát se interakce se soukromými subjekty. To vystihuje autorova teze, že filosofie je TO, co přesahuje – čas (např. long-term thinking) a/či obory (např. filosofie přelidnění).

Klíčová slova: dějiny filosofie, filosofie budoucnosti, horizonty filosofie

Reference:

Greguš, J. (2023) Sustainability, Population and Reproductive Ethics. *Česká gynekologie-Czech Gynecology*, 2023, roč. 88, č. 3, s. 190-199.

Krznicar, R. (2020). *The Good Ancestor: How to Think Long Term in a Short-Term World*. Penguin.

Marx, K. (1845). Theses on Feuerbach. *Marxists*. <https://www.marxists.org/archive/marx/works/1845/theses/>

Problém reality času a změny: Existuje čas?

Mgr. Karolína Zapalačová
Katedra filozofie, FF MU
438014@mail.muni.cz

Diskuze o povaze času mají ve filozofii dlouhou tradici. Pro Aristotela byl čas mírou změny, naopak podle Newtona čas plyne i když se nic nemění. Otázky týkající se času se staly ještě naléhavější s vývojem nových fyzikálních teorií. Například teorie relativity ukázala, že univerzální plynutí času je jen pouhou iluzí. Jako iluzorní posuzovali čas i Kurt Gödel či John McTaggart, jehož argument vyvolal v odborných kruzích rozsáhlé diskuze, které se mimo jiné týkaly právě metafyzického problému změny. Ontologické diskuze tedy poukazují na fakt, že problém reality času je neoddělitelný od předpokladu, že čas souvisí se změnou. Současní fyzici, kteří usilují o sjednocení obecné teorie relativity s kvantovou mechanikou, v posledních letech dospívají k podobným závěrům, tedy, že čas je spojen se změnou a ve své podstatě vlastně neexistuje.

Příspěvek představí fyzikální teorie, jež popírají realitu času, konkrétně koncepci Juliana Barboura a Carla Rovelliho. Tvrzení, že čas neexistuje, totiž přesahuje rámec fyziky a nemalou měrou spadá také do oblasti filozofie, čímž zde otevírá prostor pro jeho filozofickou reflexi. Co v rámci těchto koncepcí přesně znamená, že čas neexistuje? Je například možné, aby změna existovala bez času? Abych odpověděla na zmíněné otázky, nejprve se zaměřím na samotný pojem existence. Dále představím jednotlivé autory a jejich koncepce, které se pokusím kriticky zhodnotit a na závěr upozorním na související epistemologické a ontologické problémy.

Klíčová slova: čas, změna, existence, fyzika, filozofie, ontologie

Reference:

- Calamari, M. (2021) The Metaphysical Challenge of Loop Quantum Gravity. *History and Philosophy of Science*.
- Barbour, J. (1999) *The End of Time*. New York: Oxford.
- Rovelli, C. (2004) *Quantum Gravity*. Cambridge University Press, Cambridge. Rovelli, C. (2020) *Řád času*. Praha: Dokořán.
- Serres, M., N. Farouki. (1997) *Le Trésor Dictionnaire des Sciences*. Flammarion, Paris.
- Wessling, B. (2023) *What Flows When „Time Flows“, and Where Does It Flow to?*. In: *What a Coincidence!*. Springer, Wiesbaden.